

De school als sociaal anker

De samenleving legt sinds de jaren zestig meer nadruk op de individualisering van de burger en minder op zingeving en sociale kaders¹. Door de vergrijzing moeten minder werknemers de bekostiging voor meer sociale- en zorgvoorzieningen verdienen. Daardoor moeten de werknemers meer en langer werken waardoor ouders langer van huis zijn. Winkels mogen langer open zijn. Schoolorganisatie reageren op de verlengde schooldag met de ontwikkeling van brede scholen. De terugtrekkende overheid zorgt dat de individuele burgers meer keuzes moeten maken. Het gebrek aan morele kaders maakt de burger onzeker en angstiger. De overheid signaleert het dalende normbesef en onveiligheidsgevoelens van de burgers. De overheid stelt vast dat overeenkomsten van morele waarden nog te vinden zijn.² Om de sociale cohesie, de sociale kaders te behouden die nodig zijn voor de borging van een samenleving legt de overheid in 2006 het onderwijs de verplichting op aandacht te besteden aan burgerschap³. De partij van de vrijheid, de PVV, wint de leerlingenverkiezingen 8 juni 2010 met 51 zetels.⁴ Het bespugen en aanvallen van kleine leiders zoals buschauffeurs en ambulancepersoneel komt steeds vaker voor. Alles is onze eigen verantwoordelijkheid geworden in de marktgerichte, individuele samenleving: loopbaan, relaties, inkomen, gezondheid, uiterlijk en maatschappelijke problemen.⁵ De maatschappij verlangt meer van de toekomstige burger en deze reageert ontevreden.

Trends in de samenleving

De vergrijzing van de bevolking in de rijke landen is te zien in de opbouw van de bevolking van 1950 tot de prognoses in 2050. Dan voorspelt de Verenigde Naties een bevolking van 8,9 miljard. De rijke OEDC-landen krijgen met een dalende bevolkingsgroei te maken⁶. In 1950 waren er nog veertien ouderen op honderd twintig tot vierenzestig. In 2010 zijn dat tweeëntwintig vijftienplussers en in 2040 een diepte record van drieënveertig ouderen op honderd mogelijke werknemers. Een verdubbeling van de situatie in 2010.

De trend is te werken van zeven tot zeven uur. Sinds 1996 worden de winkeltijden niet meer door de Nederlandse staat bepaald. Deze maatregel is genomen om de drukbezette zorgende tweeverdieners te ontlasten en de

¹ Felling, A. et al. (2000). *Individualisering in Nederland aan het einde van de twintigste eeuw*. Assen: van Gorcum & Comp.

² Brink, G. van den (2004). *Schets van een beschavingsoffensief over normen, normaliteit en normalisatie in Nederland*. Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid. Amsterdam: AUP universiteits press

³ Leenders, H. & Veugelers, W. (2004). Waardevormend onderwijs en burgerschap. Een pleidooi voor Een kritisch-democratisch burgerschap. *Pedagogiek*: 24-4, 361-375.

⁴ Trouw. (2010) *PVV wint scholierenverkiezingen*. Verkregen op 16 oktober 2010 van:

http://www.trouw.nl/nieuws/politiek/article3090777.ece/PVV_grote_winnaar_Scholierenverkiezingen.html

⁵ Tonkens, E. (2009). *Spugen op kleine leiders*. Amsterdam: van Gennep

⁶ Centre for Educational Research en Innovation. (2008). *Trends Shaping Education*. Parijs.

economie te stimuleren⁷. Daarbij kunnen ouders sinds 2007 basisscholen verzoeken om van 7.30 tot 18.30 voor- en naschoolse opvang te organiseren.

Tussen 1995 tot 2005 was er een lichte daling van het aantal ambtenaren. Gemiddeld was de daling in de OECD-landen⁸ veertien procent. Door de stijgende welvaart is er een trend zichtbaar dat er minder ambtenaren worden ingezet door de overheid, wat betekent dat er meer keuzes gemaakt moeten worden door de burgers. Deze trend is te zien bij de privatisering van de zorgverzekeringen in 2006 en het vrijgeven van het aanbod op energie sinds 1997.

Sinds de jaren zeventig dalen de stemcijfers en zijn er steeds minder mensen lid van een politieke partij. Nieuwe politieke acties nemen toe. Mensen in de OECD-landen tekenen vaker petities, demonstreren en boycotten vaker.⁹ Politieke debatten en stemmingen worden live uitgezonden en goed bekeken. Er keken zevenenvijftig miljoen kijkers op elf verschillende zenders naar de debatten tussen Obama en zijn tegenstander John McCain.

De straat is veiliger, maar de burger voelt zich onveiliger. De deelnemers van een onderzoek die zich zelfverzekerd opstellen, voelen zich minder kwetsbaar.¹⁰ Andere deelnemers bevestigen hun gevoel van onveiligheid met verhalen over criminaliteit in de media en van horen zeggen. Beide groepen deelnemers vinden dat de opvoeding verslechtert en zijn bang dat er meer jongeren ontsporen en daarmee overlast gaan veroorzaken.

De etnische spanningen zijn in Nederland voorkomen¹¹. De schaal van de rellen hier is niet te vergeleken met Frankrijk. Dat komt omdat de politie nauw samenwerkt met de lokale overheid. Verder zijn de oplossingen van de problemen onderwerp geweest in verschillende debatten op televisie tussen bewoners, politie en bestuurders. De komst van een nationale politie die het nieuwe kabinet Rutte¹² voorstelt maakt echter een einde aan de hechte samenwerking van de politie met de lokale overheid.

Tends zichtbaar in het onderwijs

De opdracht voor het invoeren van burgerschap op scholen in 2006 wordt verschillend opgepakt. Scholen met een religieuze achtergrond pakken deze morele taak makkelijker op. Andere scholen verkeren door deze vraag van de overheid in morele verlegenheid¹³. Als de publieke sector meer ruimte, waardering en zeggenschap krijgt, heeft de school het mandaat van de

⁷ Breedveld, K. et al.(2006) *De tijd als spiegel. Hoe Nederlanders hun tijd besteden*. Verkregen op 16 oktober van <http://www.scp.nl>

⁸ Centre for Educational Research en Innovation. (2008). *Trends Shaping Education*. Parijs.

⁹ Centre for Educational Research en Innovation. (2008). *Trends Shaping Education*. Parijs.

¹⁰ Bruins, G. Male, J. van (2010). *Ferro Continu Onderzoek Burgerspectieven 3^e kwartaal*. Verkregen op 16 oktober 2010 van <http://www.scp.nl>

¹¹ Adang, O. (2010). *Zijn wij anders? Waarom Nederland geen etnische rellen kent*. 's Gravenhage: Elsevier Overheid. Verkregen op 16 oktober van: <http://www.politieacademie.nl>

¹² Rutte, M. et al. (2010). *Regeerakkoord kabinet-Rutte*. Verkregen 17 oktober 2010 van: <http://www.rijksoverheid.nl>

¹³ Tonkens, E. (2008). *Mondige burgers, getemde professionals*. Amsterdam: van Gennep

samenleving¹⁴ voor de morele opvoeding voor de jongeren van Nederland. Blijft deze zeggenschap en waardering uit dan blijft het onderwijs met een onmogelijke opdracht zitten. Burgerschap wordt dan gereduceerd tot een kennisvak en de discussie over sociale kaders wordt door en in de scholen niet gevoerd.

Door de inzet van meer mensen in het arbeidsproces verschuift de opvoeding- en de zorgtaak vaker naar school. Door de bevolkingsopbouw in Nederland zijn er minder leerlingen in de leeftijdscategorie tot 24 jaar die allemaal een startkwalificatie moeten halen. Scholen zorgen voor zorgopvang en een onderwijsprogramma dat aansluit bij de behoeften van de leerlingen. Het onderwijs moet bereid zijn samen te werken met hulpverleners en instanties die extra zorg aanbieden. De school moet daarbij de regierol nemen¹⁵. Voor de zorgleerlingen is het belangrijk dat de school structuur en verbondenheid biedt. Structuur als orde, heldere regels en grenzen, eisen ten aanzien van leren en strakke handhaving daarvan; regelmaat en voorspelbaarheid. Verbondenheid moet vertaald worden op school in warmte, bekommernis, aandacht, steun en liefde.¹⁶ Voor dreigende schoolverlaters tellen deze twee waarden zowel in het onderwijsaanbod, de relatie tussen leerling en school als de school en de omgeving daarvan. De school is de belangrijkste ontmoetingsplaats voor vrienden¹⁷. Vriendschappen maken het schoolleven interessant. De schoolregels moeten ter discussie staan voor de leerlingen. De regels moeten op iedereen van toepassing zijn en niet te vaak veranderen volgens de leerlingen¹⁸.

Trends zichtbaar voor de leerling

Het vak burgerschap is ingevoerd in het voorgezet onderwijs in 2006. Naast kennis moeten scholen sociale en maatschappelijke vaardigheden bijbrengen¹⁹. De school is de enige verblijfplaats waar de toekomstige burger verplicht aan moet deelnemen.

De maatschappelijke stage is er om het maatschappelijk burgerschap vorm te geven. Vanuit de school moet de gemeenschap verkend worden door daadwerkelijke deelname van de leerling in de lokale gemeenschap²⁰. De toekomstige burger moet beschikken over de juiste kennis en vaardigheden om deel te kunnen nemen aan de samenleving.

De eerste brede school in Nederland is gesticht in 1990. Door de plicht van scholen om sinds 2007 opvang van half acht tot half zeven 's avonds te organiseren zijn er meerdere brede scholen opgezet. In 2009 waren er meer dan

¹⁴ Tonkens, E. (2008). *Herwaardering voor professionals, maar hoe?* Verkregen 16 oktober 2010 van www.zorggeenmarkt.nl/opinie/081031rob-lezing.pdf

¹⁵ Ledoux, G. Veen, A. (2009). *De Onderwijsraad over toegankelijkheid en gelijke kansen. Balans van tien jaar adviezen.* Verkregen 16 oktober 2010 van www.sco-kohnstammstituut.uva.nl/pdf/ki831.pdf

¹⁶ Winsemius, P. et al. (2009). *Vertrouwen in de school. Over de uitval van 'overbelaste' jongeren.* Amsterdam: University Press.

¹⁷ Burssens, D. et al. (2004). *Jeugdonderzoek belicht. Voorlopig syntheserapport van wetenschappelijk onderzoek naar Vlaamse kinderen en jongeren.* Verkregen 16 oktober 2010 van: <http://www.jeugdonderzoeksplatform.be/.../rapport.PDF>

¹⁸ Burssens, D. et al. (2004). *Jeugdonderzoek belicht. Voorlopig syntheserapport van wetenschappelijk onderzoek naar Vlaamse kinderen en jongeren.* Verkregen 16 oktober 2010 van: <http://www.jeugdonderzoeksplatform.be/.../rapport.PDF>

¹⁹ Wieringen, A. et al. (2003). *Onderwijs en burgerschap.* <http://www.onderwijsraad.nl>

²⁰ Stand van zaken.(2007). Verkregen 17 oktober 2010 van: www.bredeschool.nl/vo/stand-van-zaken.html

duizend brede scholen voor primair onderwijs en driehonderdvijftig brede scholen voor voortgezet onderwijs²¹. De sociale deelname in de maatschappij van de leerling noemt de school als belangrijke reden om met een brede school te starten. Met de brede school wil die school de binding en de veiligheid in de wijk verbeteren²²

Talentontwikkeling is een directe vraag van de ouders aan de scholen. In de brede school worden de leerervaringen gekoppeld aan de buitenschoolse activiteiten. In andere schooltypen is dat moeilijker. Daar moet het flexibele schoolaanbod voor talentontwikkeling zorgen. Door leerarrangementen te combineren van binnen- en buitenschoolsleven kunnen talenten beter tot ontwikkeling komen.²³ Voor alle leerlingen, maar zeker voor risicoleerlingen in achterstandsgebieden is het goed als de school niet geïsoleerd haar werk doet.

Volgens het nieuwe regeerakkoord van het kabinet Rutte gaat de politie eerder en strenger optreden bij slecht gedrag van risicjongeren. De politie gaat jongeren eerder oppakken, berechten en direct straffen. Voorgesteld wordt de heropvoeding vanuit de school te organiseren²⁴.

Impact voor de docent.

De docent is rolmodel voor de toekomstige burger. Zijn integriteit, empathie en kennisvaardigheden zijn van belang. Voor de kenniseconomie is het vertrouwen van de ouders en de maatschappij in de docent van belang. De school moet verweven zijn met de locale omgeving om sociale structuur te geven aan de samenleving.

Met de invoering van de wet BIO²⁵ in 2004 werden de competenties voor de docent verwoord. Stichting Beroepskwaliteiten Leraren²⁶ heeft zeven competenties benoemd: inter-persoonlijk, pedagogisch, vakinhoudelijk & didactisch en organisatorisch voor leerlingen. Samen werken met collega's, samen werken met de omgeving van de leerling, ouders, instanties en ontwikkelen en zelfreflectie zijn de laatste competenties.

De samenleving wil vertrouwen krijgen in de kwaliteiten van de docent. Marco Snoek²⁷ spreekt van vertrouwen van de ouders in de docent zonder contracten, op basis van integriteit en empathie, praktisch vertrouwen of

²¹ Nicaise, I. et al. (2004). Naar een brede school in Vlaanderen. *Impuls december: 2004-99-108*.

²² Ledoux, G. Veen. A. (2009). *De Onderwijsraad over toegankelijkheid en gelijke kansen; Balans van tien jaar adviezen*. Verkregen 16 oktober 2010 van www.sco-kohnstamminstituut.uva.nl/pdf/ki831.pdf

²³ Scheltema, M. et al. (2003). *WRR-rapport; Waarden, normen en de last van het gedrag*. Verkregen: 17 oktober 2010 van: <http://www.wrr.nl>

²⁴ Rutte, M. (2010). *Vrijheid en verantwoordelijkheid*, regeerakkoord kabinet-Rutte. Verkregen: 16 oktober 2010 van: <http://www.rijksoverheid.nl>

²⁵ Wet op de Beroepen In het Onderwijs afgekort 'Bio' ingegaan 2006. De wet is de uitwerking van de overheid voor de zorg van de beroepskwaliteit van het onderwijzend personeel. <http://www.lerarenweb.nl>

²⁶ SBL= stichting Beroepskwaliteit Leraren en ander onderwijzend personeel. Deze stichting heeft de regie over de ontwikkeling van de eisen op de kwaliteit van het beroep van leraar door de beroepsgroep. <http://www.lerarenweb.nl>

²⁷ Snoek, M. (2010). *Onderwijs is niet zomaar een job. Theorieën over en concepten van de professionaliteit van leraren en de gevolgen daarvan voor het curriculum in de lerarenopleiding*. Hogeschool van Amsterdam, Nederland, Papier voor de ATEE Conference 2010, Budapest

relationeel vertrouwen. Vertrouwen in zowel de technische, cognitieve en communicatieve competenties als de toewijding en welwillendheid van de docent. Voor de binding met de leerling zal de docent moeten samenwerken met collega's en instanties die betrokken zijn bij de zorg rond de leerling. De docent moet betrokken zijn bij vernieuwingen in zijn vak door wetenschappelijke geïnformeerd te blijven over ontwikkelingen in zijn docentschap, leerlingen, school en maatschappij. Hij zal zijn engagement moeten tonen aan de staat en aan het publiek en beleid moeten terugkoppelen vanuit de praktijk. Dan pas zal de taak van opvoeder een goede status krijgen met het vertrouwen van de ouders en de samenleving.